

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ COVID-19

WAYS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN COVID-19

Останнім часом пандемія COVID-19 усе більше загострюється, хворіють та вмирають тисячі людей, державами світу, Україною в тому числі, вводяться обмеження, які, з одного боку, покликані унебезпечити від поширення вірусу, з іншого – негативно впливають на економіку країни. У статті автор розкриває актуальні проблеми, пов'язані з діяльністю малого бізнесу в умовах коронавірусу, адже ця категорія найбільш уразлива в умовах обмежень та здебільшого неспроможна подолати значні обмеження часу у своїй діяльності. Наведено статистичні дані щодо впливу введених обмежень на діяльність малих підприємств. Проведено огляд законодавчих актів, які повинні сприяти поліпшенню діяльності малих підприємств в умовах пандемії, проте автором на підставі існуючої ситуації визнано, що їх недостатньо і вони не завжди дієві. Попри важкі умови для діяльності малого бізнесу в умовах коронавірусу автор виділив найбільш конкурентоспроможні сфери діяльності для малих підприємств під час пандемії та визначив шляхи і напрями їх подальшого розвитку.

Ключові слова: малий бізнес, пандемія COVID-19, сфери розвитку малих підприємств.

тысячи людей, государствами мира, Украиной в том числе, вводятся ограничения, которые, с одной стороны, призваны обезопасить от распространения вируса, с другой – негативно влияют на экономику страны. В статье автор раскрывает актуальные проблемы, связанные с деятельностью малого бизнеса в условиях коронавируса, ведь эта категория наиболее уязвима в условиях ограничений и в большинстве не может преодолеть значительные ограничения времени в своей деятельности. Приводятся статистические данные о влиянии введенных ограничений на деятельность малых предприятий. Проведен обзор законодательных актов, которые должны способствовать улучшению деятельности малых предприятий в условиях пандемии, однако автором на основании существующей ситуации сделан вывод, что их недостаточно и они не всегда действенны. Несмотря на тяжелые условия для деятельности малого бизнеса в условиях коронавируса, автор выделил наиболее конкурентоспособные сферы деятельности для малых предприятий во время пандемии и определил пути и направления их дальнейшего развития.

Ключевые слова: малый бизнес, пандемия COVID-19, сферы развития малых предприятий.

УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct49-26>

Шевченко-Переполькіна Р.І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Shevchenko-Perepolkina Radyslava
Izmail State University of Humanities

The pandemic COVID-19 is increasingly aggravated, recently, thousands of people are sick and dying, states of the world, Ukraine, among other things, are imposing restrictions that, from one side, are designed to protect against the spread of the virus, and on the other, have a very negative impact on the economy of country. In the article, the author reveals topical problems associated with the activities of small businesses in the conditions of coronavirus. Statistics are provided on the impact of restrictions imposed on the activities of small enterprises. The author identifies the most widespread industries in the conditions of pandemic. It is noticed that even, during the first wave of pandemic, in connection with a force closing, many small enterprises bore considerable losses, laying off a staff, some enterprises went bankrupt. The review of the adopted acts and programs directed to promote activity of small enterprises in the conditions of COVID-19 pandemic becomes. The directions of information support for small businesses, assistance in partial unemployment, limitation of penalties for taxation, improvement of credit conditions and the like are considered. However, the author on the basis of the existing situation recognized the small effectiveness of the measures introduced, they only partially facilitate the situation for small businesses. It is noted that in the case of the second wave of coronavirus, the introduction of red zones, restrictions on the activities of entrepreneurs, smallest enterprises will be forced to close due to the inability to provide the maintenance of business and workers. Without the difficult conditions for small businesses in terms to the coronavirus, the author identified the most competitive areas of activity for small enterprises during the pandemic, and identified ways and directions for their further development. As one of the options for starting a business in the conditions of distribution COVID-19 the author determines the Internet support of enterprises. Despite promising perspective directions, the author, like most experts, adheres to the opinion that the introduction of restrictive measures will extremely negatively affect small businesses and lead to the bankruptcy of the smallest enterprises, which in turn will cause an increase in unemployment, a decrease in consumer demand and purchasing power, which can ultimately lead to an economic crisis.

Key words: small business, the pandemic of COVID-19, the development of small enterprises.

Постановка проблеми. Спалах захворювання COVID-19 розпочався у грудні 2019 р. у КНР, випадок коронавірусу в Україні зафіксовано 3 березня 2020 р. та визнано ВООЗ пандемією 11 березня 2020 р. Кабінет Міністрів України з 18 березня по 3 квітня закрав усі кав'ярні та заклади громадського харчування, дозволивши їм лише «режим адресної доставки»; було зачинено всі кінотеатри, театри, нічні клуби, фітнес-центри та басейни. Уведено заборону на працю перукарень, побутових майстерень, ТРЦ та більшості магазинів, окрім тих, які торгують продовольством і гігієнічними товарами.

Коли в Україні ввели стан карантину у зв'язку з COVID-19, більшість малих підприємців не мала достатніх ресурсів, у тому числі фінансових, щоб забезпечити стабільну роботу в умовах карантину

або витримати вимушене закриття, витримати нав'язані умови протягом хоча б одного-двох місяців і не збанкрутувати. Коли влада зменшила тиск на підприємців і вони лише почали оговтуватися від зазнаних збитків, відбулася нова хвиля карантину. І її вже не витримало багато підприємців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заборони, впроваджені через COVID-19, спрямовані на збереження здоров'я людей, проте вони дуже негативно вплинули стан мікро- та малого бізнесу. І ця проблема стала активно обговорюватися в мережі Інтернет, на шпальтах періодичних видань, на телебаченні, як приклад: ефір «Шустер LIVE» з директоркою Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАН України Еллою Лібановою. З'являються більш ретельні дослі-

дження із цієї проблематики (А. Ворфоломеев [9], Д. Денков [10]). Проте наукових досліджень впливу карантинних заходів на економіку, особливо на малий бізнес, недостатньо, тим більше що ситуація досить динамічна.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення впливу коронавірусу та прийнятих урядом із цього приводу заходів на сферу розвитку малого бізнесу, винайдення шляхів подолання несприятливої ситуації для подальшого розвитку підприємництва.

Завдання:

- визначити негативні умови, спричинені коронавірусом, для роботи малих підприємств;
- дати огляд нормативних документів, що спрямовані на вирішення проблем роботи малих підприємств в умовах COVID-19;
- запропонувати шляхи вирішення проблеми працездатності малих підприємств в умовах карантину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Карантин із приводу COVID-19, зокрема в Україні, на деякий час призвів до вимушеного тимчасового закриття багатьох малих та мікропідприємств. Здебільшого це такі сфери, як торгівля (майже всі продуктові магазини, ФОП на ринках, що працювали у продуктивній сфері, кав'ярні, заклади швидкого харчування), сфера послуг (перукарні, заклади відпочинку, клуби, бібліотеки тощо) та деякі інші (заправки, Інтернет-провайдери, і т. д.). Меншого впливу зазнали підприємці, які працюють із нехарчовими товарами, у сфері нерухомості, консалтингових, юридичних послуг тощо. Проте на більшу частину підприємців чекали непередбачувані збитки, а для декотрих із них і вимушене закриття бізнесу.

За статистичними даними Укрстату [1] та громадських організацій [12], які охоплювали усі види підприємств, через вплив COVID-19 41% підпри-

ємств не відчували суттєвих змін і змогли обійтися лише впровадженням додаткових заходів безпеки. Проте в опитуванні не були враховані розміри та сфера діяльності підприємств. За результатами досліджень, які були проведені наприкінці травня 2020 р., великі підприємства (58%) завдяки більшим можливостям і, відповідно, більшому запасу міцності, тобто налагодженим партнерським стосункам, можливості без зайвих клопотів отримати кредити у банках, фінансовому резерву тощо не відчували значного впливу карантинних заходів. Середні підприємства переважно (59%) скоротили виробництво, втратили деяких партнерів, проте гнучкість майже половини з них забезпечила їм найменшу частку зупинених підприємств (7%). А от найбільша частка підприємств, які спинили свою роботу, припадає на малі та мікропідприємства (35%). Із результатів можемо зробити висновки, що менші підприємства зазнали більшого негативного впливу від COVID-19 і заходів, прийнятих урядом у зв'язку з пандемією.

Ще одне дослідження було проведене Європейською бізнес-асоціацією, яке було спрямоване саме на стан мікро- та малих підприємств на тлі заходів, пов'язаних із запобіганням поширенню COVID-19.

Схематично узагальнимо їх дослідження на рис. 1.

За результатами опитування Європейської бізнес-асоціації кожен п'ятий малий бізнес в Україні опинився під загрозою закриття [12].

Відповідно до оприлюднених даних, станом на 27 квітня в Україні через заборону призупинили діяльність 277 тис підприємців [1], і їх кількість із кожним днем продовжує зростати.

Також скорочуються і пропозиції щодо працевлаштування. Так, наприклад, на початку карантину на сайті Work.ua було опубліковано 54 072 вакансії, станом на 19 квітня – лише 18 390. Загальна кількість компаній, які мали активні вакансії, знизилася на 25% [8].

Експерти зазначають, що лише 48% малих підприємств удалося зберегти рівень докарантинного заробітку свого персоналу, 29% респондентів були змушені скоротити розмір оплати праці, а ще 19% – відправити працівників у неоплачувану відпустку, 33% малих підприємств торкнулося скорочення. Усі ці чинники негативно впливають на споживчу спроможність населення, що, своєю чергою, призводить і до зниження доходів, у тому числі й малих підприємств.

Отже, вже на початку пандемії і прийнятих урядом нашої держави заходів щодо обмежень проявився негативний вплив на діяльність малого бізнесу.

І хоча з послабленням умов карантину, відмінною заборони на роботу деяких підприємств, інших обмежень малий бізнес відчув полегшення, воно не надало достатньої впевненості у майбутньому, особливо якщо карантин і надалі посилюється.

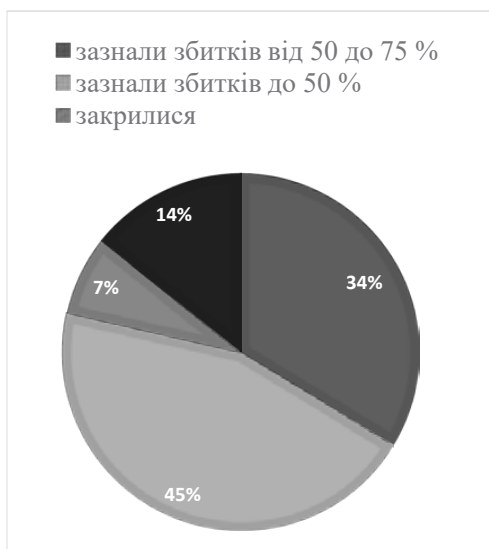

Рис. 1. Вплив заходів, пов'язаних із карантинном, на роботу малого бізнесу

На цьому тлі урядом України були прийняті деякі законотворчі кроки і щодо допомоги малому підприємству в умовах коронавірусу.

Зокрема, в Україні за останній час запроваджено такі програми:

- «Підтримка малого і середнього бізнесу»;
- «Підтримка агробізнесу»;
- «Інформаційна підтримка бізнесу»;
- «Податкові преференції»;
- «Кредитні канікули».

Так, на законодавчому рівні введено поняття часткового безробіття на період дії карантину та згідно з Порядком надання та повернення коштів, спрямованих на фінансування допомоги з часткового безробіття на період карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, від 22 квітня 2020 р. № 306 [4], із подальшими змінами, власникам малого бізнесу, які мають найманих працівників, надається допомога з часткового безробіття. Щоб отримати допомогу, необхідно звернутися до центру зайнятості за місцем реєстрації підприємця як платника ЄСВ та подати необхідні документи.

Із приводу коронавірусу держава також приділяє увагу такій важливій для держави галузі, як агробізнес, в якій сьогодні працює багато малих підприємств. Зокрема, 20 травня урядом прийнято зміни до Постанови № 107 [2], якими визначаються напрями та механізми надання державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.

На підтримку бізнесу в період карантину в законодавстві відбулися і деякі податкові зміни, зокрема: обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства, продовження терміну подання річної декларації про майновий стан і доходи, припинення оскаржень рішень контролюючих органів тощо.

Національний банк, ураховуючи наслідки пандемії COVID-19, тимчасово ввів особливі правила застосування вимог Положення № 351 «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [2]. У результаті кредити, які обслуговувалися станом на 1 березня 2020 р. і будуть реструктуризовані до кінця вересня 2020 р., вважатимуться такими, на які поширюються окремі ознаки дефолту.

Можливість реструктуризації кредитів передбачена Постановою Правління НБУ № 39 «Про особливості застосування вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями у зв'язку із запровадженням обмежувальних заходів».

Динаміка подолання COVID-19 країнами світу та відносно низький рівень захворюваності у більшості регіонів країни дали змогу поступово

знямати карантинні обмеження. Проте, незважаючи на встановлений карантин, його подальше пом'якшення, заходи, що приймаються усіма країнами світу, й Україною у тому числі, не призвели до його усунення.

Сьогодні в Україні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території зі значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [3] залежно від епідемічної ситуації в регіоні або окремих адміністративно-територіальних одиницях регіону встановлюється «зелений», «жовтий», «помаранчевий» або «червоний» рівні епідемічної небезпеки поширення COVID-19, відповідно до яких вводяться строгіші чи м'якші карантинні обмеження.

Отже, хоча сьогодні уряд і намагається поліпшити епідеміологічне становище країни, проте через неординарність ситуації з поширенням коронавірусу та проявами пандемії COVID-19 в Україні, надзвичайно високу невизначеність щодо подальшого її перебігу у більшості підприємців досі не має впевненості, чи буде завтра в їхньому регіоні «зелена зона» і вони зможуть спокійно працювати, чи «червона зона» буде тривати не один місяць, і навіть узявши кредити, підприємець не зможе утримати свій бізнес та ще й залишиться в боргах.

У разі значного передчасного послаблення карантину, найвірогідніше, значно зросте спілкування інфікованих і неінфікованих коронавірусом людей, що призведе до значного спалаху епідемії COVID-19 в Україні. Влада ж саме цього намагається уникнути, проте обмеження, встановлені урядом, досить негативно впливають на економічну сферу.

Проте є й сфери, для яких коронавірус став додатковою можливістю, це насамперед:

- сервіси онлайн-навчання, індивідуальні тренування і персональне навчання;
- сервіси для віддаленої роботи (телефонія, сервіси командної роботи, внутрішні CRM і т. д.);
- послуги з доставки їжі і товарів першої необхідності;
- продаж товарів онлайн (одяг, взуття, косметика, ювелірні прикраси) тощо.

Незважаючи на скрутну економічну ситуацію для малих підприємств у зв'язку з COVID-19, ми вважаємо, що навіть у таких умовах малий бізнес повинен розвиватися та зростати, адже саме малий бізнес – найбільш гнучкий, креативний сектор економіки, який може швидко відреагувати на умови, що змінилися.

Отже, сьогодні дуже пріоритетною галуззю стає онлайн-підтримка бізнесу. Це розроблення та ведення онлайн-магазинів, адже продавці потре-

бують продажів своїх товарів, а покупці потребують саме цих товарів. Служби доставки також дуже просунулися у період коронавірусу, це, так би мовити, окрема галузь малого бізнесу, яка за умов карантину лише підвищила свій дохід.

Таким чином, радимо усім підприємствам, по-перше, не залишати свою діяльність, а розпочати її ведення в Інтернет-мережі та активне рекламування (наприклад, якщо зачинили магазин із причин карантину, на магазині вивісити рекламу з текстом про продовження роботи он-лайн із зазначенням сайту та доставкою клієнтові необхідного товару).

По-друге, налагодити доставку своїх товарів покупцю (це можна зробити як за допомогою послуг спеціальних агенцій, так і влаштувавши власну доставку).

Висновки з проведеного дослідження. COVID-19 відбирає життя багатьох людей як у нашій країні, так і в усьому світі. Проте це він заважає нормальним економічним відносинам: закриваються підприємства, порушуються налагоджені логістичні зв'язки, відбувається звільнення працівників, знижується споживчий попит тощо. Особливо вразливими до економічних наслідків пандемії виявилися представники мікро- та малого бізнесу.

Наша держава намагається знайти компроміс між забезпеченням здоров'я людей та підтриманням економічної сфери, проте це не завжди вдає кроки що в той, що в інший бік. Але здійснення виваженої державної фінансової політики підтримки малого бізнесу є необхідним складником сучасної фінансової політики.

Ми вважаємо, що в кризових умовах коронавірусу саме допомога держави малому підприємництву може призвести до поліпшення економічної ситуації. Проте прийняті на законодавчому рівні заходи замалі та не завжди діють і спрацьовують. Уважаємо, що уряд України повинен дослідити досвід розвинених країн, обговорити необхідні дії зі Спілкою українських підприємців з аналізу ситуації, шляхів її вирішення, прийняття короткострокових та подальших дій у разі продовження пандемії.

Проте в результаті дослідження нами були виявлені сектори малого бізнесу, які в умовах карантину навіть підвищили свої статки, насамперед це ІТ-компанії, які надають послуги з розроблення сайтів, Інтернет-магазинів, ведення контенту тощо, та служби доставки, які виконують замовлення.

Малий бізнес і сьогодні розвивається, і коронавірус для нього – це не пандемія, адже хто хоче працювати, той приймає умови, аналізує їх, знаходить шляхи подальшого розвитку та процвітання.

Ми переконані, що подальші перспективи дослідження повинні спрямовуватися на дослі-

дження статистичних даних захворюваності у зв'язку з полегшенням/поглибленням протикоронавірусних заходів та їхнього впливу на динаміку діяльності малого бізнесу. Також необхідне залучення експертів та науковців для більш ретельного вивчення проблематики та найефективнішого вирішення проблем малих підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html (дата звернення: 03.08.2020).

2. Зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107 : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 р. № 395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.08.2020).

3. Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 р. № 641. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-vstanovlennya-karantynu-ta-zapr-641> (дата звернення: 13.08.2020).

4. Порядок надання та повернення коштів, спрямованих на фінансування допомоги по частковому безробіттю на період карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2020-%D0%BF#n8> (дата звернення: 19.08.2020).

5. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Положення НБУ № 351, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n33> (дата звернення: 23.08.2020).

6. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова НБУ № 351 від 30 червня 2016 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PV16098.html (дата звернення: 26.08.2020).

7. Про особливості застосування вимог Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями у зв'язку із запровадженням обмежувальних заходів : Постанова Правління НБУ №39 від 26 березня 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_26032020_39 (дата звернення: 28.08.2020).

8. Аналітики порахували втрати малого та середнього бізнесу через карантин. URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення: 31.08.2020).

9. Ворфоломеев А.В. Вплив COVID-19 на українські виробничі підприємства та допомога у відновленні нормальної роботи: звіт за результатами опитування Центру ресурсоефективного та чистого виробництва. Київ : Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2020. 24 с.

10. Вплив COVID-19 та карантинних умов на економіку України / уклад. Д. Денков, А. Каракуц, Ю. Щедрін. Київ : Центр прикладних досліджень, 2020. 56 с.

11. Коронавірус VS бізнес: половина підприємців протримається на карантині не більше місяця. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/2/658857/> (дата звернення: 03.09.2020).

12. Як врятувати малий бізнес в умовах карантину? URL: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjatuвати-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/> (дата звернення: 03.09.2020).

REFERENCES:

1. Ofitsial'nyy sayt Gosudarstvennoy sluzhby statistiki (2020) [Official site of the State Statistics Service]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html (accessed 3 August 2020).

2. Izmeneniya v postanovleniye Kabinetu Ministrov Ukrainy ot 7 fevralya 2018 № 107 // Postanovleniye Kabinetu Ministrov Ukrainy ot 20 maya 2020 № 395 (2020) [Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 7, 2018 № 107]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395-2020-%D0%BF#Text> (accessed 11 August 2020).

3. Ob ustanovlenii karantina i vnedreniye usilennykh protivoepidemicheskikh meropriyatiy na territorii s shirokim rasprostraneniyyem ostroy respiratornoy bolezni COVID-19, vyzvannoy koronavirusa SARS-CoV-2: Postanovleniye Kabinetu Ministrov Ukrainy ot 22 iyulya 2020 № 641 (2020) [On the establishment of quarantine and the introduction of enhanced anti-epidemic measures in the territory with a significant spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 22, 2020 № 641]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vstanovlennya-karantinu-ta-zapr-641> (accessed 13 August 2020).

4. Poryadok predostavleniya i vozvrata sredstv, napravlennykh na finansirovaniye pomoshchi po chasichnoy bezrobotitse na period karantina, ustanovlennogo Kabinetom Ministrov Ukrainy s tsel'yu predotvrashcheniya rasprostraneniya na territorii Ukrainy ostroy respiratornoy bolezni COVID-19, vyzvannoy koronavirusa SARS-CoV-2 (2020) [Procedure for providing and refunding funds aimed at financing partial unemployment benefits for the period of quarantine established by the Cabinet of Ministers of Ukraine in order to prevent the spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2 in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2020-%D0%BF#n8> (accessed 19 August 2020).

5. Ob opredelenii bankami Ukrainy razmera kreditnogo riska po aktivnym bankovskim operatsiyam: Polozheniya

NBU № 351, s izmeneniyami (2020) [On determining the amount of credit risk by banks of Ukraine for active banking operations Regulation of the NBU № 351, as amended]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n33> (accessed 23 August 2020).

6. Ob utverzhdenii Polozheniya ob opredelenii bankami Ukrainy razmera kreditnogo riska po aktivnym bankovskim operatsiyam Postanovleniye NBU № 351 ot 30 iyunya 2016 (2016) [On approval of the Regulation on determining the amount of credit risk by banks by active banking operations NBU Resolution № 351 of June 30, 2016]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB16098.html (accessed 26 August 2020).

7. Ob osobennostyakh primeneniya trebovaniy: Polozheniya ob opredelenii bankami Ukrainy razmera kreditnogo riska po aktivnym bankovskim operatsiyam v svyazi s vvedeniyem ogranichitel'nykh meropriyatiy: Postanovleniye Pravleniya NBU № 39 ot 26 marta 2020 (2020) [On the peculiarities of application of the requirements of the Regulation on determining the amount of credit risk by banks of Ukraine for active banking operations in connection with the introduction of restrictive measures: Resolution of the NBU Board № 39 of March 26, 2020]. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_26032020_39 (accessed 26 August 2020).

8. Analitiki poschitali poteri malogo i srednego biznesa iz-za karantina (2019) [Analysts estimated the losses of small and medium-sized businesses due to quarantine]. URL: <https://zaxid.net/news/> (accessed 31 August 2020).

9. Vorfolomeyev A.V. (2020) Vliyaniye COVID-19 na ukrainskom proizvodstvennyye predpriyatiya i pomoshch' v vosstanovlenii normal'noy raboty: otchet po rezul'tatam oprosa Tsentra resursoeffektivnyye i chistogo proizvodstva [Influence of COVID-19 on Ukrainian manufacturing enterprises and assistance in restoring normal work: report on the results of the survey of the Center for Resource Efficient and Clean Production]. Kyiv: Center for Resource Efficient and Clean Production, 24 p.

10. Denkov D., Karakuts A., Shchedrin Yu. (ed). (2020) Vliyaniye COVID-19 i karantinnykh usloviy na ekonomiku Ukrainy [The impact of COVID-19 and quarantine conditions on the economy of Ukraine]. Kiev: Center for Applied Research, 56 p.

11. Koronavirus VS biznes: polovina predprinimateley proderzhitsya na karantine ne boleye mesyatsa [Coronavirus VS business: half of entrepreneurs will remain in quarantine for no more than a month]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/2/658857/> (accessed 03 September 2020).

12. Kak spasti malyy biznes v usloviyakh karantina? [How to save small business in quarantine?]. URL: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjatuвати-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/> (accessed 03 September 2020).